

Inkludering i barnehagens fellesskap: Samarbeid mellom minoritetsfamilien og barnehagens personale

En systematisk litteraturgjennomgang 2012–2017

Kirsti Tveitereid
*Universitetslektor, Læringsmiljøsentret,
Universitetet i Stavanger*

Hva vet vi om vellykket inkludering og samarbeid? Hvordan tilrettelegges det for gode møter mellom familiene og barnehagene? Har forskning fra de siste årene kunnet vise vei når det gjelder barnehagers møter med familier med minoritetsbakgrunn, og funnet fram til hva som virker med hensyn til å skape en inkluderende praksis? Review-studien vurderer behovet for videre forskning og praksis som viser nyankomne familiers møte med det som for dem er en ukjent institusjon. Jeg ønsker med denne studien å løfte fram forskning som har ressursperspektivet i fokus, og som dermed kan bidra til økt kunnskap om inkluderingsprosessen.

I Skandinavia er mye sammenlignbart når det gjelder institusjonene for de yngste barna. Barnehagestudier fra alle tre landene er tatt med i denne oversikten. Å komme inn som ny i en barnehage, med barnehagens etablerte rutiner og strukturer, kan føles overveldende for både barn og foreldre. Det vil være spesielt overveldende for barn og foreldre med en annen språklig og kulturell identitet (Fandrem, 2018, s. 288). Foreldrene kan oppleve at de mangler kunnskap om systemet som barnehagen er en del av. Mangel på

kunnskap, uvitenhet eller ulike forestillinger kan gjøre foreldrene usikre på barnehagens rolle. Barnehagens verdigrunnlag kan i tillegg virke fremmed for mange foreldre. Sett fra barnehageansattes side kan møtet med foreldre med annen kulturell bakgrunn og kanskje et annet syn på hvordan en god barndom er, være krevende. Det kan være at det språklige innholdet, både det som kommuniseres og hvordan det kommuniseres, krever en ekstra innsats, men det kan også være møte med religion, skikker og hvordan relasjonen mellom barn og voksne skal bygges, som utfordres (Palludan, 2012). Barnehagens ansatte kan oppleve at det kreves en ekstra innsats for å forstå nyankomne familier, men har som oppgave å være lydhør overfor foreldrenes synspunkter, og å skaffe seg kunnskap om hva foreldrene ønsker for barna sine (Aamodt & Hauge, 2013, s. 74). De nyankomne barna kan møte forhold i barnehagen som gjør dem spesielt sårbare.

Nasjonalt senter for læringsmiljø og atferdsforskning utarbeidet i 2015 en synteserapport (Evertsen, Tveitereid, Plischewski, Hancock, & Størksen, 2015) over forskning i Skandinavia om gode utviklings- og læringsmiljø i barnehagen. Samarbeidet mellom hjemmet og barnehagen var en av mange faktorer som ble undersøkt i rapporten. Det viste seg at skandinavisk forskning på dette feltet beskjefteget seg mest med et samarbeid med et barns foreldre når det dreide seg om et problem. Forskingen på hjem-barnehage-samarbeid handlet mye om det ene barnet som krevde ekstra ressurser, uavhengig

av om barnet hadde innvandrerbakgrunn. Studiene beskjeftiget seg lite med hele barnehagemiljøet og foreldreinvolvering, og hva det kunne bety for utvikling, læring og muligheter. Denne gjennomgangen undersøker forskning om samarbeidet og hva det betyr for inkluderingsprosessen i fellesskapet. Studier som ikke undersøker foreldreinvolvering og muligheter for deltakelse i barnehagehverdagen er utelatt. Oversikten omfatter forskning fra de siste årene, fra 2012 til 2017.

Rammeplanens¹ syn på samarbeid, inkludering og mangfold – samfunnsrelevansen

Inkludering handler dypest sett om forholdet mellom kollektivet og den enkelte. Om limet mellom dem, i en toveis prosess. Det kreves en innsats fra begge parter, både fra barnehagens personale og fra foreldrene. Edvard Befring har kalt integrering for et «ytremengrep» som ikke må forveksles med inkludering, som han kaller et «indrengrep» (Befring, 2012, s. 42) Integrering forstås da som rammene rundt barnet, mens inkludering tar hensyn til hva den enkelte opplever når det gjelder å høre til i et fellesskap. Rammeplanen framhever at alle skal ha rett til plass i barnehage, og den skal «fremme respekt for menneskeverdet ved å synliggjøre, verdsette og fremme mangfold og gjensidig respekt» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 9), og videre: «Barnehagen skal synliggjøre et mangfold i familier og sørge for at alle barn får sin familie speilet i barnehagen.» (ibid., s. 10)

Barnehagen fikk et tydelig samfunnsmandat etter 2010 da ny formålsparagraf erstattet den gamle. Rammeplanen av 2017 vier et helt kapittel til samarbeidet mellom hjem og barnehage – kapittel 5. Barnets beste er målet, og ansvaret for at dette holdes

¹ Norge fikk en ny forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver 1. august 2017. Den avløste den gamle fra 2006.

opp som et virkelig mål er at begge parter har et felles ansvar for dette og for dialogen mellom de to (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 29). Å tilegne seg kunnskap i norsk språk vektlegges som det mest vesentlige for nyankomne i offentlige dokumenter. Her knyttes rettigheter og økonomi til norskopplæring, og barnehagen vektlegges som en integreringsarena for foreldrene inn i det norske samfunnet:

«Minoritetsspråklige barn under skolepliktig alder skal få et så godt grunnlag som mulig i norsk før de begynner på skolen. Det er derfor viktig å øke barnehagedeltakelsen for disse barna. Barnehagen er i tillegg en god integreringsarena for foreldre med innvandringsbakgrunn.» (Meld. St. nr. 30 (2015–2016))

Dagens barnehageansatte møter en svært mangfoldig foreldregruppe. Per dags dato er det 91 % barnehagedekning i Norge for alle barn mellom 1–5 år. Samarbeid er en lovpålagt plikt barnehagen har til alle familier. Det er ikke lenger bare én måte å «opdra» barn på, vi har fått et mangfold. Mange barn lever i, og forholder seg til, to verdener som er fysisk atskilt. Om de har innvandrerbakgrunn, kan hjemmet oppleves som en verden med sine regler, rutiner og samspill, og barnehagen som en helt annen (Gjervan & Svolsbru, 2013, s. 74).

Begrepsavklaringer og forståelse for samarbeid

Ingrid Bø beskriver samarbeidet mellom hjem og barnehage som en samhandling for det enkelte barnet. Hun sier at foreldre og ansatte i barnehagen bør undre seg sammen over spørsmålet: «Hva kan vi – hver for oss og sammen – gjøre for å bringe barnets utvikling videre på best mulig måte?» (Bø, 2002). Dette må også gjelde for minoritetsspråklige foreldre og barnehagen. Rammeplanen understreker nettopp den gjensidigheten. Hva er egentlig et reelt samarbeid mellom hjem og barnehage?

I den systemteoretiske tenkningen ser en på barnets utvikling som en dynamisk helhetlig prosess: «... der både primære og sekundære omsorgspersoner spiller en viktig rolle i forhold til barnets utviklingsmuligheter. Barnets evner og utvikling forstås i en kontekstualisert prosess som deler av et større system» (Evertsen et al., 2015, s. 45). Denne teorien illustrerer hvordan deler påvirker helheten, og hvordan store systemer består av mindre systemer som er i relasjon med hverandre. Barnehagen som en pedagogisk virksomhet tilsier at både barn og foreldre har rett til medvirkningen av disse prosessene (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 37). Når foreldresamarbeid trekkes så tydelig fram i rammeplanen på flere områder, er det fordi man vektlegger at det legges til rette for en best mulig trygg og god start i barnehagen, og at både barn og foreldre får tid og rom til å bli kjent med de andre barna og personalet (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 33).

Hvordan det oppleves å komme til et nytt land og samtidig ha ansvaret for små barn forutsetter at vi tar migrasjonsperspektivet inn i forståelsen. Felles for de fleste er at nettverket er borte, kjente tradisjoner er borte, mange opplever et statusstap. De fleste går gjennom noen faser i denne prosessen som har fått benevnelsen U-kurven (Fandrem, 2011, s. 77). Etter en spennende start går den nyankomne ned i en dal der en trenger tid til å bearbeide opplevelser før en igjen kan starte på oppturen og et liv en kan trives med. Hvor lenge denne prosessen tar, er individuelt.

Ved Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring har de gjennom årene fulgt prosjekter der involvering og foreldresamarbeid med barnehager er gjennomført. I en sammenfattende artikkel der noen av prosjektene vurderes (Gjervan & Svolsbru, 2013) konkluderes det med at foreldre som har en god og positiv opplevelse av samarbeidet, også blir tryggere på andre arenaer i samfunnet. Når samtalen i barnehagen mellom an-

satte og foreldrene tar utgangspunkt i konkrete opplevelser, bidrar det til å utvide forståelsen hos de ansatte med hensyn til hvordan foreldrene tenker om oppdragelse, barn og oppvekst. Samtidig vil samarbeidet utvide innsikten foreldrene får i barnehagens arbeid.

Videre i artikkelen vil reviewens kilder og valg redigjøres for, og så presenteres kort de enkelte studiene. Avslutningsvis analyseres studiene opp mot muligheter for god inkludering av nyankomne i barnehagen.

Metode og kilder

Gjennomgangen baserer seg hovedsakelig på databasen NB-ECEC, Nordic Base of Early Childhood Education and Care. Basen består av kvalitetsvurdert skandinavisk forskning, som omhandler barn i alderen 0–6 år i barnehage. Alle studier i NB-ECEC-databasen er kvalitetssikret. Studiene skal inneholde en klar målsetting. Forsknings-design og metode beskrives, og forskningen skal plasseres med hensyn til den foreliggende forskningen i fagfeltet.

Det er foretatt systematiserte søk som inneholder utvalgte søkeord for å identifisere studier som belyser temaet. Alle treffene er gjennomgått manuelt i tillegg. Reviewen dekker de fem siste årenes forskning på feltet.

En begrensning med NB-ECEC-basen er at den ikke inkluderer den aller nyeste skandinaviske forskningen. For å få innlemmet forskning i tidsrommet 2015–2017 ble den norske databasen Oria tatt i bruk. I tillegg er en gjennomgang av nett-tidsskriftet *Tidsskrift for Nordisk Barnehageforskning / Nordic Early Childhood Education Research Journal* gjennomgått for samme periode. Masteroppgaver er ikke med.

Nordiske bibliotek-kataloger ble tatt i bruk for å søke etter studier i Danmark og Sverige: Felleskatalog for danske bibliotek og Felleskatalog for svenske offentlige bibliotek. Et hovedkriterium for å inkludere studien var at den skulle være fagfellevurdert og publisert i tidsskrift på nivå 1 eller 2 ifølge Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste.

Søkeordene som ble anvendt for de nyeste publikasjonene (2015–2017) ble valgt ut i fra hvilke ord for barnehage som har blitt anvendt på de forskjellige skandinaviske språkene. NB-ECEC-databasen bruker dansk. Tidsskrift for nordisk barnehageforskning bruker norsk og engelsk, Oria benytter norsk, mens Libris er svenskspråklig, og Bibliotek.dk er dansk.

Det ble erfart at emneordene som ble brukt, ofte kan være misvisende fordi foreldre kan stå som aktør i en studie uten at det dreier seg om et virkelig samarbeid med barnehagen. Slike studier er ikke relevante i denne review-artikkelen. Studiene **må** handle om samhandling mellom familien og barnehagen. Resultatet av søkene etter en manuell gjennomgang er 8 relevante studier.

Resultater

Forskningen er presentert kronologisk med studiene fra 2012 først. Studienes perspektiv for samarbeidet mellom den nyankomne familien og barnehagen vektlegges, selv om temaet kan ha varierende plass i studien. Studiene består av en dansk, tre svenske og fire norske.

Nr.	Søkeord	Database	Funn
1	Forældresamarbejde	NB-ECEC 2012–	19
2	Etnisitet	NB-ECEC 2012–	18
3	Foreldre* OR Parent*	Tidsskr. Nordisk Barnehageforskning 2015–	7
4	Hjem OG barnehage OG samarbeid	Oria/Bibsys 2015–	45
5	Foreldre OG barnehage OG minoritet	NORART 2015–	26
6	Förskolan+hem+etnisitet	Libris – Swepub 2015–	5
7	Hjem+børnehave+etnisitet	Bibliotek.dk 2015–	4

Daginstitutionens betydning for udsatte børn og deres familier i ghetto-lignende boligområder (Jensen, N. R., Petersen, K. E., & Wind, A. K., 2012)

Dette er en kvalitativ studie. Det er en etnografisk studie som går over 12 måneder i en barnehage. Som etnografisk studie er den opptatt av å forstå og utforske barns liv. Den forsøker å undersøke deres tanker og handlinger med utgangspunkt i barneperspektivet. Det er gjort gjennom å intervju de voksne som er nærmest barnet. Barnehagen som er studert

ligger i det forskerne kaller et ghetto-lignende strøk i København. Det vil i denne sammenhengen si et utsatt boligområde med mange innvandrere. Det er gjennomført kvalitative intervju med barnehagelærerne og foreldrene. I tillegg er en spørreskjemaundersøkelse gjennomført med resten av personalet i barnehagen. Intervju er også foretatt med ansatte og foreldre i et nylig oppstartet familieprosjekt som er en del av tilbudet til barnehagen.

Målet med studien er å beskrive og analysere pedagogenes og foreldrenes oppfatning av barnehagen og barnehagens arbeid, og hvilken betydning det har for utviklingsmulighetene for særlig utsatte barn. Området der studien finner sted har et stort og variert etnisk mangfold med stor tilflytting av nye familier. I prosjektet understrekes nettopp betydningen av boligområdet som her er karakterisert med en rekke spesifikke sosiale problemstillinger, men som viser seg å være langt mer nyansert enn mediebildet av et slikt såkalt ghetto-lignende bosted gir. Foreldrene i denne studien har for eksempel selv ikke opplevelsen av at de lever i en ghetto, heller ikke at barna er «utsatte». De oppfatter seg som helt vanlige familier.

Forfatterne konkluderer med at studiens resultater tydeliggjør at barnehagetilbudets omsorgsarbeid har en særlig betydning for disse barna og deres familier. Dette innebærer at det må legges større vekt på et mer omfattende foreldresamarbeid enn det som er vanlig i (danske) barnehager ifølge denne studien. Studien viser at «Familieprosjektet», som er et tilbud innenfor det ordinære barnehagetilbudet, fremmer trygghet, deltakelse og inkludering for familiene. Mødrekurs, lange åpningstider og bistand til å søke økonomisk støtte er eksempler på tjenester som utføres der.

Studien viser at det er aktivt omsorgsarbeid som gir best effekt, og mindre effekt når fokus er på læringsorienterte pedagogiske aktiviteter. Personalet bruker mye tid på foreldresamtaler. Studien viser i tillegg at det er både fysisk og psykisk belastende å være pedagog i et utsatt boligområde. Problemene har i mange tilfeller en størrelse og karakter som gjør det vanskelig å arbeide profesjonelt. Det gir avmaktfølelse hos barnehagelærerne, fordi de føler at de bare i sjeldne tilfeller får brukt sin faglighet. De utfører oppgaver som ligger utenfor det en forbinder med barnehagelæreres allmennpedagogiske arbeid.

De opplever at all tid i hverdagen brukes til å ivareta omsorgsoppgaver og mindre til det de kaller «det riktige» pedagogiske arbeidet som språkstimulering og aktiviteter som har fokus på barnas læring og sosiale utvikling.

Om fostran i förskoleklass (Thelander, M., 2012)

Dette er en svensk doktorgradstudie fra et flerkulturelt område. Det er en analyse av loggbøker og annen dokumentasjon som produseres i barnehagen i tillegg til at en barnehagegruppe i Malmö er fulgt 2–3 dager i uken i 5 måneder. Hun har gjennomført deltagende observasjoner med feltnotater og videoopptak. I tillegg er det gjennomført intervju med pedagogene. Kontakt med foreldrene er via spørreskjema. Formålet med studien er først og fremst å undersøke og analysere gjennom dokumenter hvordan oppdragelse og oppdragelsesoppgaver blir beskrevet i produserte tekster knyttet til en barnehagegruppe som er mangfoldig med hensyn til etnisitet.

Både foreldrene og barnehagepersonalet mener at begge parter er «oppdragerne» for det enkelte barn. De sentrale styringsdokumentene framholder at barnehagen har et oppdrageransvar for det enkelte barnet, mens personalet er opptatt av sosial kompetanse for hele gruppen. Svarene på følgende spørsmål er analysert: (1) Hvem er oppdrageren, hvem er det som utfører oppdragelse? (2) Hvordan beskrives det å oppdra, hvilke teknikker er i bruk? (3) Hvilket formål har det å oppdra, hvordan beskrives det ønskede resultatet av et slikt arbeid?

Det anses for eksempel at barnets adferd er hjemmets oppgave. Barnehagens oppdragelsesoppgave omhandler i høyere grad verdier og normer. Studien viser at også foreldrene blir «oppdratt» i nettopp relasjonen mellom de to – barnehagen og hjemmet. Eksempler på dette kan være at foreldrene blir fortalt hva de skal sende med barna, og hva de ikke

må sende med. Regler og rutiner er helt og holdent barnehagens ansvar. Avhandlingen viser at oppdragelse er et komplekst oppdrag som krever en aktiv pedagogisk praksis som må tydeliggjøres og problematiseres mer.

Tid att bli svensk: En studie av mottagandet av nyanlända barn och familjer i den svenska förskolan (Lunneblad, J., 2013)

Integrering av flyktningbarn og familiene deres i den svenske barnehagen undersøkes i denne studien. Hensikten er å undersøke hvordan nyankomne barn og deres foreldre blir møtt i den svenske förskolan. Det er en etnografisk casestudie av barn og familier i et drabantbyområde utenfor Stockholm der mangfoldet er stort. Hele 50 % av barna er fra et annet land. Studien er gjennomført over 14 måneder og består av feltarbeid 2 dager i uken. Familiene i studien er alle flyktninger som har fått asyl. Datagrunnlaget for studien er et empirisk materiale fra et større avsluttet forskningsprosjekt: *Barns bästa – för flyktningbarn i förskolan*. I artikkelen undersøkes hovedsakelig barnehagelæreres omtale av de nyankomne gjennom bruk av fokusgruppeintervju og observasjon.

Den ene barnegruppen består av i alt 16 barn. Majoriteten er født i Somalia eller Irak eller har foreldre som er født der. Den andre gruppen har 18 barn. Her er majoriteten født i Somalia, men også Irak, Libya og Syria er representert. Metoden er observasjon av pedagogene, barn og foreldre, samtaler, og fokusgruppeintervju med pedagogene. Analysen handler om hvordan de nyankomne barna og familien deres oppfattes og gis plass i omtalen og aktivitetene i barnehagen. Analysen foretas ut fra et sosiologisk og et narrativt perspektiv.

Tre tema er sentrale. (1) Kultur og kommunikasjon. Denne delen av analysen handler om pedagogenes forsøk på å forstå og sette seg inn i foreldrenes per-

spektiv. Det er viktig å forstå kulturforskjeller for at kommunikasjonen skal bli bra og samarbeidet skal fungere. (2) Tid og svenskhet. Når pedagogene snakker med foreldrene er det fort gjort at det kommer en moralsk undertone, fordi mye handler om når man skal innta måltidene gjennom dagen, når man må legge seg om kvelden osv. En slik samtale forbindes ofte med forskjellige praksiser – og med «det svenske». (3) Tid og oppdragelse. Analysen understreker at det å få foreldrene til å komme til tiden uttrykkes som utfordrende av barnehagens personale. Det er også stor variasjon i hvordan mottaket av de nye gjennomføres. Noen av pedagogene mener at det er barna og foreldrene som må forholde seg til barnehagens praksis og den svenske kulturen, mens andre mener at man må ta utgangspunkt i foreldrenes praksis og organisere dagen etter det. Det å bruke kulturelle forskjeller som argument når det gjelder å forstå foreldrene benyttes ofte, mens overfor barna brukes kultur sjeldnere som en forklaring. Analysen tar også opp en dimensjon som handler om identitet og levevis, og hvordan man kan lære å leve i det svenske samfunnet. Studien problematiserer dermed barnehagens mange roller og diskurser som læring og utdanning, men også hva det vil si å være gode foreldre (i Sverige).

Cultural identity and the kindergarten: A Norwegian case study (Lauritsen, K., 2014)

Dette er en undersøkelse av to barnehager som har barn med en annen etnisk bakgrunn enn norsk. Dataene er samlet inn over to uker, de består av observasjon av møter mellom ansatte, intervju med personalet og dokumentanalyse av rapporter og annet. Studien ønsker å svare på hvordan kulturelle og språklige utfordringer i barnehagehverdagen påvirker barnas læringsmuligheter, og hvordan personalets holdninger endres med hensyn til at barn med minoritetsbakgrunn får gode muligheter til deltakelse. Studien finner at de ansattes daglige kontakt med

foreldrene med annen etnisk bakgrunn, gir muligheter over tid til å lære å kjenne dem, og at nettopp den daglige kontakten er viktig for å etablere en forståelse for disse familiens situasjon. Holdningen endres fra å være skeptisk og preget av usikkerhet i de første møtene, til at personalet ser en gevinst med mangfoldet. I begge barnehagene er usikkerheten avløst av en normalisering.

Uansett hvilke fordommer personalet kunne hatt, så ga det daglige samspillet med foreldre og barn med annen etnisk bakgrunn en erkjennelse av at alle er unike og selvstendige individer. Det er prosessen over tid som gir denne erkjennelsen. Studien viser at nettopp dette har fått personalet til å anstrenge seg for å få til den daglige mer uformelle kommunikasjonen. Det er en utfordring å komme i gang, hvor det handler både om språklige barrierer og om å prioritere å ta den tiden denne kommunikasjonen tar. Ledelsen har støttet og gitt muligheter for ansatte som har villet øke kompetansen innen feltet.

På et overordnet plan konkluderer studien med at å arbeide med kulturelt og språklig mangfold er en fortløpende og vedvarende prosess. Det tar tid å skaffe seg kompetanse for å forstå bedre, og nettopp det er en viktig faktor for å lykkes i samarbeidet.

Barnehager og høytidsmarkering: En gjennomgang og diskusjon av begrunnelser knyttet til manglende markering av ikke-kristne høytider (Toft, A., & Rosland, K. T., 2014)

Studien er foretatt i fire barnehager i fire kommuner. Formålet er å undersøke og diskutere hvorfor det bare er de kristne helligdagene som blir markert. Alle barnehagene hadde flere barn med annen religionsbakgrunn, men ingen av dem synliggjorde deres høytider. Kun kristne helligdager ble markert. Ifølge Rammeplanen skal helligdager i religioner som er representert blant alle barna i barnehagen, også

markeres. Undersøkelsen består av to deler: (1) en surveyundersøkelse som er sendt alle barnehagene i kommunen, og (2) intervju med leder og barnehagelærerne i de fire utvalgte barnehagene. I studien legges det vekt på å analysere intervjuene.

Studien viser at de fleste begrunnelsene for at ikke-kristne høytider ikke markeres er at personalet er usikre. De svarer at de ikke har nok kunnskap om andre religioner. I tillegg er det en oppfatning at noen av de ikke-kristne foreldrene ikke ønsker en slik markering, da de mener dette ikke vedkommer barnehagen, eller de ønsker at barnet deres skal være «som de andre». I diskusjonen tas det opp at minoritetsbarna lett kan miste muligheten til en positiv identifisering og gjenkjennelse, mot muligheten til å lære om andres religiøse skikker, og dermed utvide sin kompetanse.

Konklusjonen på studien er at foreldrenes engasjement blir en nøkkelfaktor. Siden personalet mangler et personlig forhold til de ikke-kristne høytidene, klarer de heller ikke å gi barna en autentisk opplevelse av høytidene. Forskerne mener det er helt nødvendig å bruke foreldrene som ressurs for å utvide barnehagens kulturelle repertoar.

Høytidsmarkering i religiøst mangfoldige barnehager (Krogstad, K., & Hidle, K.-M. W., 2015)

I studien tas det utgangspunkt i hvordan et utvalg barnehager arbeider med høytidsmarkering og foreldresamarbeid med bakgrunn i rammeplanens mål om at barn skal utvikle interesse, toleranse og respekt for hverandre. Studien tar utgangspunkt i forskningsprosjektet «Minoritetsreligioner i barnehagen» (2011), som bygger på en spørreskjemaundersøkelse blant 75 barnehagestyrere og med intervjuer av 12 av disse. 67 av barnehagene rapporterer at de har en flerreligiøs gruppe barnefamilier. Artikkelen knytter sin drøfting inn mot rammeplanen og inn mot faget

Etikk, Religion og Filosofi i barnehagelærerutdanningen (ERF²). Undersøkelsen finner at barnehager som har barn med minoritetsbakgrunn i liten grad markerer høytider slik rammeplanen krever: Gjennom høytidsmarkeringer får alle barna erfaring med religion som en del av samfunnet. Slik sett må markeringen forstås mer som en tilrettelegging for læring om andre religioner, og skiller seg fra hjemmets feiring på flere måter.

Det er flere av informantene som mener at det å markere høytider vil sette annerledes-stempel på barna, og at mange foreldre med minoritetsbakgrunn mener det samme. Men studien viser at når en høytidsmarkering finner sted f.eks. den muslimske høytiden id al-fitr, avslutningen på fastemånedens ramadan, så er det mest for å gi en identitetsbekreftelse for barn fra muslimske familier. Det er den familiens høytid som markeres. Dette gjelder særlig når barnehagen har få barn knyttet til en religion. Flertallet av informantene betrakter religionen som foreldrenes tradisjon og eiendom, noe som betyr at de anser det opp til familiene selv å ta initiativ til en markering i barnehagen. Mange av barnehagene som markerer høytider inviterer foreldrene med inn og overlater mye av markeringen til foreldrene. Noen barnehager velger å markere helt uten foreldrenes involvering. Aktivitetene knyttet til markeringer er sang, mat, klær og at foreldre forteller om høytiden. Aktivitetene tar i mindre grad sikte på å utvikle interesse, toleranse og respekt i barnegruppa som en helhet. Forskerne konkluderer med at: «Det mangler kunnskap om tilretteleggingen for læring om alle barns livsverden, referanser og bakgrunn i flerreligiøse barnehager» (Krogstad & Hidle, 2015, s. 5.)

2 Det er ikke lenger fag i den norske barnehagelærerutdanningen, men kunnskapsområder, innført 2016.

En likvårdig förskola för alla barn: Innebörder och indikatorer (Persson, S., 2015)

Formålet med studien er å samle inn kunnskap om likeverdighet i barnehagetilbudet. Begrepet likeverdighet henger samme med ønsket om å fremme sosial likhet. Dette er en strukturert review som i tillegg analyserer indikatorer for likeverdighet, slik at barnehagen i sitt framtidige arbeid kan bygge videre på disse. Reviewen inkluderer i alt 58 skandinaviske og internasjonale studier. Studiene er kategorisert i hovedområder.

Gjennomgangen av studiene peker på at til tross for at barn i barnehager har høyst forskjellig bakgrunn, kan det å utvikle indikatorer for likeverdighet ut fra kunnskapen i de 58 studiene bidra til å gi flere barn muligheter for å oppnå sitt potensiale. Studien viser at litteraturen for en stor del kan klassifiseres innenfor relasjoner (prosesskvalitet) eller innenfor strukturelle vilkår (strukturkvalitet). De strukturelle vilkårene ser ut til å kunne enten støtte eller forhindre gode relasjoner. Med strukturelle vilkår menes personalets utdanning og kompetanse og arbeidsvilkår. Et mål på likeverdighet er om barnehagen er tilgjengelig for alle barn. Selv om barnehagedekningen er høy i befolkningen, peker studien på viktigheten av å undersøke hvilke barn som ikke har barnehageplass og hvorfor det er slik.

Studien konkluderer med at relasjonene er de viktigste for alle barns læring og utvikling både på kort og lang sikt. Personalets forhold til foreldrene spiller her en ekstra viktig rolle i prosessen. Forskeren har søkelyst rettet mot alle barn, ikke spesielt minoritet i sin undersøkelse, men temaet likeverdighet og spørsmålet om barnehagens mulighet til fremme sosial likhet for alle gjør reviewen aktuell i inkluderingsammenheng. Den understreker også at å ta opp begreper til analyse på denne måten er verdifullt for å kunne forstå barnehagens samfunnsmandat.

Religiøse spiseforskrifter i barnehagen. En kvalitativ undersøkelse om barnehagers strategier for tilpasning i møte med islamske spiseforskrifter (Andreasen, B.-O., & Øvrebo, E.-M., 2017)

Studien er gjennomført ved bruk av intervjuer med styrere og pedagogiske ledere om hvordan de møter muslimske foreldres ønsker om spesiell mat. Formålet er å kartlegge hvilke strategier som brukes for å møte foreldrenes forventninger med hensyn til måltider og tilpasning til religiøse spiseforskrifter. Alle intervjuene handler om spiseforskrifter i islam, mens utgangspunktet var måltidstradisjoner generelt. Foreldre er ikke spurt, slik at undersøkelsen baserer seg på hva de ansatte mener er forventninger hos foreldrene. Det er syv barnehager med i studien.

Mat og måltider knyttes både til ernæring og rutinesituasjoner, men knyttes også i stor grad sammen med det pedagogiske arbeidet. To hovedfunn ble gjort: (1) Samarbeidet med foreldrene til denne gruppen barn er ikke spesielt godt. (2) Personalet mangler kunnskap på feltet. Når foreldresamarbeid er noe som alle de intervjuede tar opp og til dels sier er utfordrende, gjelder det ofte manglende strategier når det gjelder mat og måltider. Studien viser at personalet har lett for å bli problemorientert når de svarer på spørsmålene i studien. De hevder at måltidene kan bli en ekstra arbeidsbelastning.

Konklusjonen er at barnehagene har to hovedstrategier i sin tilpasning – enten servere mat som alle kan spise, eller ulike typer mat der muslimske barn kan spise ett av alternativene. Studien drøfter så disse strategiene når det gjelder å få til et godt samarbeid og hvordan valgene de gjør begrunnes både pragmatisk og pedagogisk. Det pragmatiske handler om å servere både svin og kylling begrunnet i tidsbruk, noe foreldrene aksepterer stort sett. Det pedagogiske argumentet er at man unngår å servere svinekjøtt i barnehagen, fordi alle barna skal få servert det sam-

me og delta i måltidet på like premisser. Det er i liten grad de pedagogiske argumentene som benyttes ifølge undersøkelsen, men snarere er begrunnelsene tuftet i hverdagspragmatikk og stereotypiske utsagn om «oss» og «dem». Flere mener på den andre siden at barna må lære å forholde seg til forskjellighet. En annen oppfatning hos informantene er at matintoleranse og allergi sammenliknes med tilpasning til muslimske spiseforskrifter. De ser på tilpasning som kun et praktisk tiltak. Studien oppfatter strategiene barnehagene velger for stort sett å være preget av en pragmatisk tilnærming.

Sammenfattende diskusjon

Nyankomne familier som bosetter seg i Skandinavia er ikke en homogen gruppe foreldre, like lite som majoritetsforeldrene er det. Hvilken bakgrunn en har sosialt og kulturelt, utdanningsnivå, økonomiske forhold og livserfaringer vil alt sammen påvirke foreldrenes samarbeid med barnehagen. Men en ting har de nyankomne felles, de er sammen og oppdrar barna i et annet land enn de selv vokste opp. Mye kan fortone seg ukjent i møte med barnehagen. Inkluderingsprosessen av barn og familier med minoritetsbakgrunn krever at personalet i barnehagen tilegner seg nye perspektiver for å kunne forstå sin egen interaksjon med barna. Dette peker flere av studiene på (Person, 2015; Lauritzen, 2014; Jensen et al., 2012). Personalets kunnskaper, utdanning og muligheter til å videreutdanne seg vurderes som vesentlig.

At bare åtte studier de siste fem årene undersøker inkluderingsprosessen i form av samarbeid med foreldrene kan tyde på for lite oppmerksomhet på samarbeidet med familien. Det finnes mer forskning på samarbeid mellom minoritetsforeldre og skolens personale enn på samarbeid om det nyankomne barnehagebarnet. For å finne ut om en slik antakelse kunne stemme, ble det gjort et kontrolløk. Det at det

er lite forskning på hjem-barnehagesamarbeid når det gjelder nyankomne er i seg selv et funn i denne oversikten. Årsaken kan være at for barnehagen er inkludering det normale, eller det kan være at samarbeid med foreldrene generelt sett mangler oppmerksomhet fra forskningen. At det er behov for forskning på temaet blir tydelig ved denne gjennomgangen. Det ville være nyttig å få vite mer om hvordan en best mulig kan skape muligheter for denne gruppen foreldre til å bli deltakere i barnas barnehageliv.

Det må presiseres at denne gjennomgangen ikke har hatt språk og språkkinnlæring som interessefelt. De fleste barnehager i møte med foreldrene med en annen språklig bakgrunn enn den norske, kan finne hverandre i en felles interesse i språkkinnlæring og aktiviteter som støtter norskinnlæringen, det er uten diskusjon et godt felles samarbeidstema. Dette temaet finnes det også mange studier innenfor. Språk kan forstås som et enklere tema å ha oppmerksomheten på i barnehagen enn tema som foreldreroller, sosioøkonomiske forhold, kultur- og religionsforskjeller. Når det gjelder språkopplæring og språkutvikling for barn med annet morsmål, er det gjort både forskning og utviklingsarbeid i barnehager (Gjervan, 2006).

Flere av studiene viser (Andreassen & Øvrebø, 2017; Krogstad & Hidle, 2015; Toft & Rosland, 2014) at det å se på tema som religion synes å være et politisk minefelt å bevege seg inn i for barnehagepersonalet, og dermed blir det mer diskutabelt. Dette kan henge sammen med forskjellige verdisyn som kan legge premisser for for eksempel foreldrenes syn på oppdragelsen av jenter og gutter, eller ha å gjøre med begrepet «den flerkulturelle barnehagen». En flerkulturell barnehage innebærer at personalet har tatt konsekvensen av at de har barn med forskjellig innvandrerbakgrunn. Selve eksistensen av at en barnehage har et slikt mangfold, kvalifiserer ikke til å bli kalt en flerkulturell barnehage (Fandrem, 2018), det må handle om de ansattes vilje, holdninger og

kunnskaper i praksis i barnehagehverdagen. Dette vil i høy grad ha betydning for hvordan møtene med foreldrene blir (Krogstad & Hidle, 2015). Den studien peker på at mens foreldre med minoritetsbakgrunn alltid synes å bli spurt om religiøse høytider ønskes markert, skjer ikke det samme overfor majoriteten av foreldregruppen. Det kan derfor virke som om minoritetsreligionen behandles som noe helt annet enn majoritetsreligionen kristendom i barnehagen. Krogstad og Hidle (2015, s. 11) mener dette kan ha å gjøre med samfunnets oppmerksomhet knyttet til ord som muslim, islam, moské med flere. Barnehagepersonalet ønsker å forklare for majoritetsforeldrene at alle barna skal få kunnskap om disse «nye» ordene i språket. En pedagogikk som framhever og beskriver barns kultur og religion som unntak fra «det normale» eller som skiller seg fra «vår» kultur, vil være et eksempel på en problemorientert tilnærming til kulturell mangfold (Andreassen & Øvrebø, 2017, s. 4). Det signaliserer at nettopp dette barnet krever noe ekstra.

Foreldresamarbeid med minoritetsforeldrene i forbindelse med religiøse skikker bidrar imidlertid til kompetanseheving blant de ansatte viser studiene (Andreassen & Øvrebø, 2017; Lunneblad, 2013). Det er foreldrene som blir kilden til kunnskapen om religiøse tradisjoner og skikker, mat og måltider (Andreassen & Øvrebø, 2017; Toft & Rosland, 2014). Det samme gjelder for kunnskapsinnhenting når det gjelder foreldrenes syn på oppdragerollen (Lauritsen, 2014). Her framheves det å være bevisst på innholdet i de korte samtalen om morgenen og ved dagens avslutning for å bygge relasjoner.

Flere av studiene viser at jo tidligere innsatsen settes inn når det gjelder å bygge relasjoner og tillit, jo bedre er muligheten til å hjelpe utsatte barn (Persson, 2015; Jensen et al., 2012). Studiene finner at samarbeidet mellom hjem og barnehage er preget av liten kunnskap om hverandre. Allikevel er det bred enighet om at barnehagen må involvere hele familien (Lunneblad,

2013). Særlig viktig er det å arbeide forebyggende med hele familien i utsatte boligområder, det vil ha betydning for barnas utvikling videre i livet (Thelander, 2012; Jensen et al., 2012).

Selv om barn med minoritetsbakgrunn går i barnehage, er det ikke automatikk i at de forbedrer sitt læringspotensiale (Jensen et al., 2012). Det kreves mer kunnskap hos de ansatte, og det kreves et bedre samarbeid med hjemmet for at det å gå i barnehage blir like utviklingsfremmende som for majoritetsbarna. Dette kan henge sammen med konklusjonen i to av studiene som finner at barnehagepersonalet mener omsorg er viktigere enn læringsfremmende aktiviteter for nyankomne barn (Persson, 2015; Jensen et al., 2012). Mens omsorg for barnehagebarnet er godt ivaretatt, kan det synes som om læringsaktiviteter ikke blir prioritert for denne gruppen barn med unntak av språkinnlæring.

Tre av studiene handler om det en kan karakterisere som ukjent terreng. Det dreier seg om markering av ikke-kristne høytider, og ukjente matskikker (Toft & Rosland, 2014; Krogstad & Hidle, 2015; Andreassen & Øvrebø, 2017). Alle studiene er foretatt i norske barnehager, noe som det kan være grunn til å undres over. Det kan muligens forstås som at religion kan ha en større betydning i Norge enn i Skandinavia for øvrig, noe som kan ha å gjøre med forankring i kultur, men også i styringsdokumenter. Barnehagens personale trenger kunnskap om skikkene, men også om verdiene og verdienes forankring. Det kan som en sammenfatning av disse tre studiene tenkes at det først og fremst handler om hvordan barnehagens ansatte i møte med foreldrene og barna viser barnehagens verdier gjennom oppgavene de løser i hverdagslivet mer enn nødvendigheten av å markere eller feire en spesiell dag eller høytid. Å samarbeide med foreldrene gjennom dialog formidler at barnehagens personale har toleranse. De tre studiene peker på at

personalet ofte problematiserer arbeidet med religiøse skikker og matskikker i barnehagen.

Respekt og toleranse utvikles gjennom erfaringer og kunnskap som bearbeides gjennom samtaler mellom de ansatte i barnehagen (Lauritsen, 2014; Lunneblad, 2013) og mellom barnehagens personale og foreldrene til de nyankomne barna (Krogstad & Hidle, 2015, s. 15). At foreldre og personalet i barnehagen forstår hverandres betydning for barnet er vesentlig. Derfor blir samtalen det viktigste verktøyet. Møter som vektlegger forskjelligheter snarere enn det som er likheter, eller å invitere til læring, slik Krogstad og Hidle oppfordrer til i sin studie om markering av religiøse høytider, vil motvirke at forskjellene blir tause (ibid.). Forskjeller finnes og de bør kunne respekteres. Et barnehagepersonale som forstår foreldrenes betydning, at det snakkes med respekt om foreldrene med barnet er viktig. Samtidig som det også spiller en rolle for inkluderingsarbeidet at barna får godkjenning av foreldrene til å både savne og snakke om sin barnehagelærer hjemme (Lunneblad, 2013).

Konklusjon

Gjennomgangen av de åtte studiene om nyankomne familiers møte med barnehagen, viser at samarbeidet handler mye om holdninger. Det er ulik vektlegging på hva som er styrken i møtet eller motsatt, om inkludering og samarbeid ses på som et problem.

Alle studiene viser til at foreldresamarbeid er nødvendig slik at barnehagen oppleves som en trygg arena å være i. Studiene viser også at det er utstrakt kontakt, men lite samarbeid (Andreassen & Øvrebø, 2017). Kontakten handler mye om rutiner og overføring av informasjon. Dette tar større plass i møtene med foreldrene enn barnets behov for utvikling, lek og læring (Thelander, 2012; Lauritsen, 2014).

I tillegg til det en kan kalle hverdagsintegrering, er det noen forhold som opptar forskningen spesielt

i Norge, og det er tro og kulturelle tradisjoner som matskikker. Her er det fort gjort å gruppere familiene i «vi» og «de». Kanskje det er slik at en heller må ønske seg tiltak overfor de barnehageansatte enn foreldrene, slik at eget syn på inkludering blir utfordret. Oppmerksomhet på ressursperspektivet, og hvilke arbeidsmåter og aktiviteter som er hensiktsmessige for å kunne møte og samarbeide med nyankomne familier, er nyttige for hele profesjonen, både praktisk og for videre forskning. De siste års forskning om barnehagens møter med nyankomne vektlegger i

liten grad fattigdom som en barriere for å komme inn i gode samarbeidsprosesser med foreldrene. Dette til tross for at vi vet at barnefattigdom blant familier med minoritetsbakgrunn er økende i de skandinaviske landene. Det ser videre ut til at forskerne advarer mot å overfokusere på kulturelle forskjeller og manglende språkkunnskaper som begrunnelse når samarbeidet ikke fungerer. Det argumentet kan synes å være det største hinderet for inkludering i fellesskapet i barnehagen.

Referanser

- Andreassen, B.-O., & Øvrebø, E.-M. (2017). Religiøse spiseforskrifter i barnehagen: En kvalitativ undersøkelse om barnehagers strategier for tilpasning i møte med islamske spiseforskrifter. *Tidsskrift for nordisk barnehageforskning*, 16, 1–15.
- Befring, E. (2012). Spesialpedagogikk: Historisk framvekst, ansvarsoppgaver, forståelsesmåter og nye perspektiv. I: Befring, E., & Tangen R. (Red.), *Spesialpedagogikk* (s. 33–58). Oslo: Cappelen Damm.
- Bø, I. (2002). *Foreldre og fagfolk* (2. utgave). Oslo: Universitetsforlaget.
- Evertsen, C., Tveitereid, K., Plischewski, H., Hancock, C., & Størksen, I. (2015). *På leit etter læringsmiljøet i barnehagen*. Stavanger: Læringsmiljøseneteret (Rapporter fra Universitetet i Stavanger nr. 51).
- Fandrem, H. (2018). Forstå og gjøre seg forstått. Omsorg og tilrettelegging for barn med innvandrerbakgrunn. I: Glaser, V., Størksen, I., Drugli, M. B. (Red.), *Utvikling, lek og læring i barnehagen*. (s. 269 – 293). Oslo: Fagbokforlaget.
- Fandrem, H. (2011). *Mangfold og mestring i barnehage og skole: Migrasjon som risikofaktor og ressurs*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Gjervan, M., & Svolsbru, G. (2013). Å møte foreldre med forståelse og gjensidighet i barnehagen. I: Aamodt, S., & Hauge, A. M. (Red.), *Snakk med oss: Samarbeid mellom foreldre, barnehage og skole i et flerkulturelt perspektiv*. (s. 72–88). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Gjervan, M. (Red.) (2006). *Temahefte om språklig og kulturelt mangfold*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- Jensen, N. R., Petersen, K. E., & Wind, A. K. (2012). *Daginstitusjonens betydning for utsatte barn og deres familier i ghetto-lignende boligområder*. Aarhus: Institut for Uddannelse og Pædagogik, Aarhus Universitet.
- Krogstad, K., & Hidle, K.-M. W. (2015). Høytidsmarkeringer i religiøst mangfoldige barnehager. *Tidsskrift for nordisk barnehageforskning*, 9, 1–17.
- Kunnskapsdepartementet (2017). *Rammeplan for barnehagen*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- Lauritsen, K. (2014). Cultural identity and the kindergarten: A Norwegian case study. I: Ragnarsdottir, H., & Schmidt, C. (Red.), *Learning spaces for social justice: Interpersonal perspectives on exemplary practices from preschool to secondary school* (s. 26–42). London: Institute of Education.
- Lunneblad, J. (2013). Tid att bli svensk: En studie av mottagandet av nyanlända barn og familjer i den svenska förskolan. *Nordic Early Childhood Education Research Journal*, 6(8), 1–14.
- Meld. St. nr. 30 (2015–2016). *Fra mottak til arbeidsliv: En effektiv integreringspolitikk*. Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet.

- Palludan, C. (2012). Utlisiget forskelsbehandling af etniske minoritetsbørn. I: Poulsgaard, K., & Liberg, U. (Red.), *Forskning i pædagogisk praksis*. København: Akademisk forlag.
- Persson, S. (2015). *En likvärdig förskola för alla barn: Innebörder och indikatorer*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Thelander, M. (2012). *Om fostran i förskoleklass*. Ph.d.-avhandling. Malmö: Malmö högskola, Fakulteten för lärande och samhälle.
- Toft, A., & Rosland, K. T. (2014). Barnehager og høytidsmarkering: En gjennomgang og diskusjon av begrunnelser knyttet til manglende markering av ikke-kristne høytider. *Prismet*, 65(4), 211–225.
- Øvrebø, E. M., & Andreassen, B. O. (2017). Religiøse spiseforskrifter i barnehagen: En kvalitativ undersøkelse om barnehagers strategier for tilpasning i møte med islamske spiseforskrifter. *Tidsskrift for nordisk barnehageforskning*, 16, 1–5.

Språk, makt och "Den Andre": Erfarenheter av underordning och/ eller "möjliggörande" i Sverige

Josefina Eliaso Magnusson
*Doktorand, Centrum för
tvåspråkighetsforskning, Institutionen
för svenska och flerspråkighet,
Stockholms Universitet*

Syftet med denna studie är att visa hur språket och kroppen används som gränsmarkörer för att skapa och skilja ut det svenska genom vardaglig språkanvändning. Detta görs med hänvisning till idén om intersektionen av indexikaliteter av "Den Andre". Därmed artikeln till att göra utbildningsaktörer medvetna om hur olika maktrelationer vävs ihop och omformar olika koncept av svenska samt betydelsen av vad det innebär att kunna svenska. Studiens resultat kan användas för att nå ökad förståelse för språkets roll och de möjligheter och begränsningar som följer av ett visst sätt att tala. Genom att följa en flerspråkig individ, som deltagit i min avhandlingsstudie, belyses hans erfarenheter av olika grader och typer av att språkligt uppfattas som "Den Andre" i interaktion med studiekamrater.

Språk, symbolisk makt och intersektionalitet

Artikeln innefattar deltagande observation och audio-inspelat samtal för att belysa intersektionen av indexikaliteter av sociala kategorier – ofta flytande och omtvistade – som är värderade på skilda sätt i olika möten. Sociala kategorier är en uppsättning av relationer, konstruerade historiskt och socialt inom särskilda maktrelationer. Det innebär att kategorise-

ring är en process varigenom människor skapar ordning genom att använda begrepp på sin omgivning, samtidigt som det också skapar en social ordning som får konsekvenser för individer och grupper när handlingsutrymmet att positionera sig möjliggörs eller begränsas utifrån de kategorier som används för dem. Därigenom blir sociala kategorier verktyg för inkludering och exkludering, erkännande och mis-kännande. Genom att använda kategorier på omgivningen överordnas eller underordnas individer när de tillskrivs en kollektiv identitet av andra människor. I linje med det som McCall (2005) betonar som viktigt i studiet av sociala kategorier kommer denna artikel att granska hur de produceras, upplevs, reproduceras och möter motstånd i vardagslivet.

För att förstå idén om intersektionen av indexikaliteter av "Den Andre" är det relevant med en genomgång av de mest centrala begreppen i artikeln, som bygger på en avhandlingsstudie i tvåspråkighetsforskning. Språket och dess symboliska betydelse är ett av de mest grundläggande verktygen i denna artikel. Ett centralt instrument i arbetet med att iscensätta etnicitet och andra sociala kategorier är språkanvändning. Tidiga studier inom sociolingvistisk forskning har visat hur egenskaper hos språket kopplas samman med egenskaper hos språkbrukare. Sådana studier har visat på relationen mellan språk och genus (Lakoff, 1973), men även konstaterat uttalsskillnader hos individer med olika socioekonomisk bakgrund (Lakoff, 1966). Dessa tidiga studier har oftast utgått från att människor kategoriseras som tillhörande en grupp som är homogen i sig, och som därmed utesluter an-

dra kategorier. Detta perspektiv tänker sig att en individ har tillägnat sig en viss identitet och att det är denna identitet som påverkar en persons språkbruk och språkhandlingar. I senare sociolingvistiska studier har hänsyn även tagits till ålder, klass, sexuell läggning liksom andra faktorer som påverkar hur en individ använder språket, samt att det förekommer språklig variation inom olika kategorier (Eckert, 2002). Detta perspektiv innebär att de språkhandlingar som individen utför påverkar identiteten. Vid varje ny språklig aktivitet framställer individen sig själv på ett nytt sätt och varje gång individen gör om språkhandlingen förstärks den nya identiteten. Individen visar därmed på vem den är genom såväl vad den säger och sättet individen säger det på, vilket konstruerar en symbolisk betydelse. Det är föreställningar kopplade till språk, så kallade språkideologier, som möjliggör att talares språkliga praktiker och handlingar tolkas som uttryck för sociala kategorier. För att symboliken som språkbrukaren anammar ska fortsätta vara betydelsefull bör andra uppfatta vilken denna betydelse är. Det beskrivs som indexikaliteten i språket. Indexikaliteten möjliggörs via kopplingen mellan symboler och ideologiska formationer, förbundna med social och politisk mening och bör inte förstås som ett biologiskt medfött faktum (Silverstein, 2003). Indexikaliteten kan innebära att ett visst språkligt drag kan peka på någon av de egenskaper som associeras med en kategori (Chun, 2011) och behöver inte nödvändigtvis peka mot en hel kategori. Så visar till exempel studier gjorda i Skandinavien att användningen av förortsslang inte enbart indexerar etnicitet (Quist & Svendsen, 2010) utan andra kategorier såsom genus, ålder och klass kan vara lika betydelsefulla delar av vad man gör i användningen av förortsslang. Indexikalitet kan också förklara språkbrukares betoning av vissa språkliga drag för att tydligt markera avstånd mot andra kategorier (Bucholtz, 2011). Språkbrukare kan genom val av språkstil eller varietet signalera sin sociala identitet eller en egenskap som associeras med en specifik grupp. Likväl kan en varietet med dess

sociala igenkänning även nyttjas som en strategi för att referera till en grupp som talar den. Därmed är processer av indexikalitet grundläggande i den sociala positioneringen av sig och andra (Bucholtz & Hall, 2005).

Med detta sagt framgår det att det inte enbart är individens egen person som påverkar dess sociala plats utan även det sociala sammanhanget, och hit räknas samtalspartner och talsituationer. Det blir därför lämpligt att i den här artikeln väva in det som i Bourdieus (1977) termer beskrivs som symbolisk makt. Olika sociala och historiskt konstruerade kategorier utgör en persons eller grupps identitet och formar bland annat deras hållning och gester som ett system av förkroppsligade dispositioner som Bourdieu benämner habitus. Utvecklingen av habitus har samband med individens uppväxt, där språk, normer, värderingar och handlingsmönster utgör kapital, det vill säga en värdefull resurs. Individens habitus blir en tillgång i sammanhang där den överensstämmer med de normer och värden som har status, men kan få motsatt effekt i sammanhang där andra språk, normer, värden och handlingsmönster utgör kapital. Exempelvis stämmer inte alltid elevers erfarenheter och kunskaper överens med förväntningarna i skolan, vilket med Bourdieus termer går att beskriva utifrån den process som innefattar en elit vars legitimitet uppnås genom naturalisering av maktrelationer och som refereras till som symbolisk dominans. På grund av de symboliska maktrelationerna mellan talare blir inte alla respekterade och betrodda (Bourdieu, 1977). Bourdieu opererar med tre olika former av kapital: socialt, kulturellt och ekonomiskt. Det symboliska kapitalet blir det kapital som värdesätts högst i ett specifikt sammanhang. Andra studier (Luke, 2009) har hävdats att ras, etnicitet, genus och sexuell preferens också kan utgöra centrala inslag av förkroppsligat kulturellt kapital för att förstå identitetskonstruktion. En relevant Bourdieu-läsning för den aktuella artikeln är Skeggs studie (1997) om vita arbetarklasskvinnor i

nordvästra England, där hon understryker att maskulinitet och vithet är högt värderade kulturella kapitalformer. I min studie framkommer det att värderade kapital aldrig handlar om en enda kategori eller ett givet ömsesidigt samspel, utan snarare av multipla kategorier som skär varandra samtidigt.

Följaktligen tillämpas intersektionalitet här för att studera maktrelationer och ojämlikhet. Medan endimensionella maktanalytiska perspektiv tenderar att förenkla komplexiteten kring makt kan intersektionalitetsperspektivet användas för att väva ihop dimensioner av över- respektive underordning. Konceptet intersektionalitet kommer från feministisk forskning i USA där det använts för att analysera strukturell ojämlikhet (Crenshaw, 1994). Mer konkret kan sägas att användningen av analyser med ett intersektionellt perspektiv kan visa på hur olika maktrelationer vävs ihop. Där etnicitet kan vara bestämmande vid en specifik tid och plats kan andra sociala kategorier, såsom kön utgöra tyngdpunkten i en förklaring vid en annan tid och plats. En individ är alltså bärare av flera maktrelationer. Därför kan analyser med ett intersektionellt perspektiv lyfta fram en och samma individs underordnade position som rasifierad eller överordnade position som heterosexuell, medelklass, man och därmed tidsmässigt och rumsligt skilja ut styrkan i olika maktrelationer.

Bakgrund: diasporan

Många samtida sociolingvistiska studier som gjorts i Skandinavien har visat hur språkliga och sociala stereotyper är (re)producerade och nära kopplade till språkideologiska uppfattningar (Stroud, 2004; Jørgensen, 2008; Milani, 2010; Svendsen, 2014). Emellertid lever generellt deltagarna i dessa studier i flerspråkiga urbana miljöer, medan deltagarna i mitt avhandlingsprojekt, som alla identifierade sig som

assyrier/syrianer¹, levde på två olika socio-geografiska platser i Sverige. En av dem, det perifera centrum (Eliaso Magnusson, 2015) för den etniska minoriteten i Sverige och den andra, en mindre stad i västra Sverige.

Assyrier/syrianer är en grupp som levt som kristen minoritet i många olika länder i Mellanöstern och är spridd över olika delar av världen, såsom ett antal länder i Europa, men även Australien och länder i Nord- och Sydamerika. Kanske finns den mest omfattande koncentrationen av denna grupp i Sverige och USA.² Minoritetsställningen och statslösheten har orsakat omfattande språklig och kulturell heterogenitet inom gruppen (Björklund, 1981).

Tidigare studier där den assyriska/syrianska gruppen och dess diaspora är i fokus (Atto, 2011; Mack, 2012) har varit inom det antropologiska fältet. Den studie som denna artikel bygger på berikar förståelsen av diasporiska identiteter genom att visa hur de konstrueras genom språk i vardagliga möten. Diasporiska identiteter är komplexa, ofta motstridiga, och ständigt under konstruktion (Canagarajah & Silberstein, 2012; Rosa & Trivedi, 2017). Den här artikeln syftar till att ta hänsyn till denna komplexitet, med hänvisning till idén om *intersektionen av indexikaliteter av "Den Andre"* och försöker svara på följande forskningsfrågor med utgångspunkt i individens erfarenheter och sociala praktiker: Hur används olika former av kapital för att positionera sig och andra? Vilka former av kapital i intersektion ökar eller minskar möjligheterna för konstruktionen av önskade identiteter?

1 Den dubbla beteckningen av etniciteten används eftersom det sedan 1970-talet pågår en namnstrid inom gruppen (Gaunt, 2010) och den dubbla beteckningen, i alfabetisk ordning, blir därmed ett sätt att inte favorisera någon av de benämningar som omdiskuterats.

2 Det är dock svårt att veta exakt eftersom man t.ex. i Sverige utgår från ursprungsland snarare än etnisk eller religiös tillhörighet i redovisningen av invandrad befolkning.